

LATINKA PEROVIĆ:

Lakše je pobeći iz života – teško je izneti ga na svojoj grbači do kraja

DRAGOSLAV A. SIMIĆ

Kad sam pre nekoliko godina zamolio fotoreportera jednog beogradskog dnevnog lista koga sam inače znao kao pristojnog čoveka, da pođe samnom na razgovor i slika Latinku Perović, neubičajeno za njega, odbrusio je: „Kod te srpske kučke ne idem!“ Državna ili još preciznije, vladajuća politika pobrinula se da takav stav masa ima prema delu ove istoričarke, negujući *nakrivo*, već kako je kojoj politici trebalo, njeno *prepoznavanje*.

Ko je bila ta žena koja je svet prema kome je bila kritički raspoložena, ali nikad jezikom prostaka i ulice, napustila 2022, sasvim tačno pokazuje naslov *Latinka između politike i povijesti*, preuzet sa tribune *Kulturno informativnog centra* u Zagrebu, koju je organizovao upravnik KIC, redatelj, scenarist i pisac Hrvoje Hribar marta 2022. On je definišući njen odnos prema bivšoj državi rekao da je „Latinka Perović, političarka koja je željela da Jugoslavija pripada svima“. Prema izveštaju kolege Borisa Pavelića, Hribar je još rekao kako „uvjerenja Latinke Perović jesu možda pobijeđena, ali nisu mrtva: uvjerenja da je moguća suradnja i partnerstvo, pa i prijateljstvo Srbije i Hrvatske, Srba i Hrvata, kao i svih ljudi i naroda na prostoru bivše Jugoslavije – ali uz uvjet odgovornog razumijevanja povijesti te moralnog preuzimanja odgovornosti i za prošlost, i za budućnost“.

Dr Latinka Perović (Kragujevac, 1933 - Beograd, 2022), od partijskog radnika neposredno posle *Drugog svetskog rata*, skinuta je sa vlasti 1970-ih Titovom voljom, zajedno sa svojim partijskim drugovima Markom Nikezićem i Mirkom Tepavcem, svi proglašeni *liberalima*. U knjizi *Slom srpskih liberala*, novinar Slavoljub Đukić objašnjava šta su tražili „srpski liberali“: tržišnu privredu, modernu Srbiju, oslobađanje od balasta srpskog jugslovenstva, podsticanje stručnih i sposobnih kadrova (tzv. *tehnokratija*) i saradnju, a ne konfrontaciju sa ostalim republikama.

Latinka KAŽE: „Izlazak iz politike nisam shvatila ni malo tragično. Imala sam profesiju. Mentalno sam bila spremna na promene. Orijehtisala sam se odmah na izradu doktorske disertacije koja je imala za predmet *Nacionalne odnose u prvoj Jugoslaviji*. Tačnije, borbe oko karaktera ove nacionalno, kulturno, verski i jezički pluralne države. Posle odbrane disertacije, radila sam u *Institutu za radnički pokret Srbije*, kasnije za *noviju istoriju Srbije*. Decenije sam posvetila proučavanju srpskog 19.

veka i rusko-srpskih revolucionarnih veza koje su bile, više nego što je u nauci kod nas poznato, odlučujuće za petrifikovanje našeg patrijarhalnog supstrata. Tamo su prvi srpski socijalisti našli oslonac za svoj rad u agrarnom društvu sa takoreći neznatnom elitom koja se ne samo nije razlikovala od tog društva nego je kao ideal imala da se od njega i ne razlikuje bitno. Posvećena sam tim proučavanjima, smatram ih bitnim za razumevanje društvene istorije Srbije u 19. i 20. veku“.

ČOVEK JE I OBJEKT I SUBJEKT U VREMENU

Latinku Perović snimao sam više puta. Novembra 2001. CZKD (Borka Pavičević), organizovao je zanimljiv skup u kafani *Zora* u centru Beograda, kao podsećanje na početke socijaldemokratije u Srbiji 1901. Te godine je Radovan Dragović, vođa radničkog pokreta u istoj kafani održao veliki radnički skup. Jedna od govornica osim Borke, te 2001. bila je i Latinka Perović čije sam izlaganje sačuvao u računaru.

Godine 2003. snimam *Javni život Latinke Perović*, a neposredan povod bio je razgovor sa Vericom Barać u Čačku, kad smo došli do zaključka da bi bilo važno za buduće istraživače našeg političkog života, da u seriji dokumentar-

nih radio emisija *Govori da bih te video*, prisustvuju žene kao aktivistkinje. I snimio sam, sa priloženog popisa imena koji smo tada onako ovlaš sastavili, Borku Pavičević, Tanju Petorvar, Oliveru Milosavljević, Svetlanu Slapšak, Branku Mihajlović, Milicu Lučić Čavić, Biljanu Kovačević Vučo... Tako opet snimam LATINKU Perović: „Danas izgleda kao da Srbija treba da se oslobodi tereta levih ideja koje su joj bile silom nametnute, a one su zapravo proizašle iz njene socijalne istorije. Središnje mesto koje u mojim proučavanjima društvenih ideja u Srbiji ima ideja socijalizma nije po mom izboru već po logici stvarne istorije koju sam u istraživanjima sledila. Tvrdnja da je Srbija samo objekt istorije, žrtva interesa velikih država i koalicija malih, jednostavno nije istinita. Promišljanje vlastite istorije podrazumeva dešifrovanje ključnih protivurečnosti razvoja i ponuđenih strategija i njihovog razrešenja“.

Treba reći da je period posle demokratskih promena 2001. ostavio pozitivan trag i na dokumentarni program *Radio Beograda 2*, koji mi je pružio podršku da snimam i objavljujem razgovore sa Latinkom, i ne samo sa njom. Sve snimke razgovora sačuvao sam i postavio na E-platfomu *Arhiv simic*, što je osnova za ovaj tekst, ali i za knjige koje sam kasnije objavio. Godine 2007. započinem novu seriju *Autobiografija*

uživo, i snimam Desimira Tošića, Du-bravku Stojanović, Jugoslava Vlahovića, Mišu Brkića, Ljubišu Rajića, Latinku Perović iz novog ugla...

Latinka KAŽE: „Život svakog čoveka obeležava vreme koje je njemu dato, ali čovek je i objekt i subjekt u vremenu, i mene je uvek zanimalo šta čovek kao subjekt može da učini, bez obzira na okolnosti u kojima živi i radi. To ponašanje ličnosti kao subjekta, po mome mišljenju, zavisi od dve okolnosti. Prva je ono što je Božidar Knežević nazvao filozofijom života kao celine u jednom danu: živeti svakog dana tako da u njemu učinite ono što biste uvek mogli i što bi trebalo da učinite, odnosno, ne učiniti ni u jednom danu ništa od onoga što nikad ne biste učinili. Dakle, to je kao slovo, kao reč u knjizi, tako su i dani čoveka kao subjekta satkani od postupaka koji se nižu u jednu životnu nisku.“

Drugo o čemu uvek mislim, kad je u pitanju ponašanje čoveka kao subjekta, jeste činjenica da je u našim životima jedino ograničeno vreme. Nisu ograničene ni vlast, ni bogatstvo, ni moć, ali ono sa čim kao sa ograničenom količinom svaki čovek mora da računa, ili sam bar ja računala, to je ta vremenska ograničenost i potreba da to ograničeno vreme čovek ispuni po meri svoje prirode, obrazovanja, svog duhovnog sveta i vrednosti.

Borislav Pekić je jednom rekao da su autobiografije kao vez, u kojima nisu najvažniji čvorovi omče na vezu nego ona nit koja vezuje te čvorove. Možda je to tako. Ali kad se čovek osvrće na vlastiti život, pre svega, a i kad piše o životima drugih ljudi, kao što sam ja po prirodi poziva bila upućena na to, onda ipak uočava upravo te omče o kojima je govorio Pekić. Tako bih i ja rekla da je moje detinjstvo obeleženo jednom specifičnom situacijom, obeleženo je okupacijom u *Drugom svetskom ratu* koja je počela kad sam ja imala sedam i po godina, a završila se kad sam imala jedanaest i po godina.

Blisko mi je ono što je Stanislav Vinaver govorio, misleći na književnost, da je moderan čovek samo onaj koji je uspeo da upozna svoju prošlost i da je tek spoznavši je stekao mogućnost da je odbaci. U suštini, da napravi izbor koji bi bio u duhu vremena. To je jedna biografija koja se u vremenu koje ste mi stavili na raspolaganje može ispričati. Život je, međutim, satkan od mnogo sitnih stvari, satkan je od radosti, su-sreta, od tragedija, rastanaka, ali ja u osnovi mislim da je jedan zreo čovek u

Latinka Perović i Marko Nikezić